

Małgorzata CZORNIK
Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

ZNACZENIE MIAST POWIATOWYCH W POBUDZANIU ROZWOJU MNIJSZYCH JEDNOSTEK TERYTORIALNYCH

THE ROLE OF DISTRICT TOWN IN DEVELOPMENT OF SMALL TERRITORIAL UNITS

ABSTRACT: District towns are specific territorial units, because they have important role in giving inspiration for positive changes in small units. Rural areas and small towns are interesting in gain of information about new trends or global processes, which results can be useful in local circumstances. The intention of this article is demonstrate the role of such towns in times of arise the value of local identity and create local brand of territorial products.

KEY WORDS: district town, local development

Wprowadzenie

Rozwój jednostek terytorialnych jest procesem złożonym. Fakt ten wynika przede wszystkim z samej istoty pozytywnie zorientowanych zmian¹ dotyczących cech wyodrębnionych obszarów kompetencji wspólnot samorządowych², które obejmują wiele podmiotów, obiektów czy relacji. Jest także rezultatem mniej lub bardziej właściwego, w rozumieniu jego beneficjentów, odczytania potrzeb użytkowników regionów, powiatów, miast czy gmin wiejskich, często warunkujących swoją obecność na danym obszarze jego niezanikającymi zaletami. Praktyczne zastosowanie takiej wiedzy ma przede wszystkim wymiar oferowanego zbioru korzyści zewnętrznych, jakie są dostępne

¹ Rozwój to „proces przeobrażeń, przechodzenia do stanów lub form bardziej złożonych lub pod pewnym względem doskonalszych” (*Słownik języka polskiego* 1994), zaś kategorię rozwoju lokalnego można definiować jako „proces pozytywnych zmian, wzrostu ilościowego i postępu jakościowego w układzie terytorialnym” (Heffner 2008).

² Jak to jest zapisane w pierwszych artykułach wszystkich trzech ustaw samorządowych (o samorządzie gminnym, powiatowym i województwa).

właśnie w danym miejscu i określają jego wieloaspektową atrakcyjność. Dbanie o nieustanne ich ulepszanie staje się głównym celem podejmowanych działań rozwojowych.

Wśród różnych rodzajów jednostek terytorialnych miasto powiatowe wyróżnione jest formalnie ze względu na kryterium miejsca w podziale administracyjnym państwa według obowiązującego ustawodawstwa (Czornik 2008). Jest ono szczególnego rodzaju jednostką osadniczą, której twórcy logiki podziału kompetencji samorządowych przeznaczyli zadania pośredniczące³. Jako lokalna stolica posiada prestiż i klientów administracji szczebla powiatowego, a jednocześnie skupia cechy całego obszaru jego kompetencji, nierzadko niejednorodnego, a nawet czasami w swoich interesach gminnych konkurującego czy skonfliktowanego. Jako siedziba władz powiatu ziemskiego, stanowiącego drugi szczebel samorządu terytorialnego, staje się także elementem realiów regionalnych, podziału województwa dokonanego administracyjnie, ale ze skutkami społecznymi i gospodarczymi. Granice obszaru powiatu mogą stanowić o zasięgu występowania szczególnych jakości w ramach zasobów całego regionu, określając warunki użyteczności umiejscowionych korzyści. Powiat ziemski jest także najbliższym obszarem szans dla użytkowników wszystkich mniejszych jednostek współtworzących jego realia. Lokalna skala konkurowania o zasoby i klientów oraz konfrontacja celów różnych działalności z miejscowym zapotrzebowaniem może być pierwszym sprawdzianem możliwości osiągnięcia sukcesów ponadlokalnych.

Role miast powiatowych

Chociaż znaczenie miast powiatowych jako pośredników w procesach rozwojowych można analizować dwukierunkowo (miasto powiatowe → duże miasto oraz miasto powiatowe → mniejsze jednostki terytorialne), drugi z tych rodzajów relacji wydaje się ważniejszy. Większe miasta, będące zwykle miastami na prawach powiatu lub centrami subregionalnymi, poszukują bowiem inspiracji rozwojowych głównie wśród czynników oddziaływania metropolii czy aglomeracji miejskich, skupiających centra innowacyjności i podmioty oddziaływań kontynentalnych czy globalnych. Dla nich miasta powiatowe to najczęściej klienci usług wyższego rzędu. Stanowią także niezbędne zaplecze zasobów ludzkich i uzupełnienie potrzeb związanych z ofertą środowiska naturalnego (rekreacja, sport, turystyka), ale niedorozwój ich własnych funkcji bywa zaletą dla prowadzących wielkomiejskie działalności. Inaczej jest w relacjach z małymi miastami i obszarami wiejskimi, które często nie tyle nie są w stanie poznać, co zaadaptować wielu docierających do nich nowych idei czy pomysłów. W ich zasięgu (głównie mentalnym) pozostają rynkowe i publiczne realia powiatowe, generujące znane potrzeby i sposoby ich zaspokajania, za to lepiej uwzględniające miejscowe możliwości absorpcji (Czornik

³ Dotyczy to przede wszystkim miast – siedzib władz powiatów ziemskich, które są przedmiotem tego artykułu, chociaż część omawianych w nim zagadnień w różnym stopniu dotyczyć może także znaczenia miast – powiatów grodzkich.

2012a). W takich uwarunkowaniach można wskazać na przynajmniej pięć rodzajów oddziaływań miast powiatowych przyczyniających się do pobudzania rozwoju mniejszych jednostek terytorialnych. Są to:

1. pośredniczenie w wymianie,
2. agregowanie potrzeb mieszkańców powiatu,
3. stanowienie lokalnego miejsca koncentracji dóbr i usług,
4. prezentowanie dóbr i usług,
5. pośredniczenie w przenikaniu informacji⁴.

Pierwsza z ról to pośredniczenie w wymianie dokonywanej przede wszystkim pomiędzy dużymi miastami stanowiącymi regionalne centra a gminami wiejskimi oraz małymi miastami (Czornik 2012b). Te ostatnie posiadają na swym obszarze tylko podstawowe działalności stanowiące wyznaczniki miejskości i ich użytkownicy, w tym głównie mieszkańcy, zainteresowani są pozyskaniem uzupełniających je ofert. Pośredniczenie w wymianie sprowadza się do funkcjonowania w mieście powiatowym podmiotów przybliżających fizycznie możliwość nabycia dobra lub skorzystania z usługi, co nierzadko bywa warunkiem dalszej egzystencji małych miast. Ich użytkownicy chcą bowiem być pełnoprawnymi członkami nowoczesnych społeczeństw, ale w miejscu swojego zamieszkania czy działalności gospodarczej nie mogą pozyskać potrzebnych produktów. Poszukują ich w miastach powiatowych zlokalizowanych bliżej, więc korzystniej, niż duże ośrodki miejskie. Przykładem pośrednictwa mogą być wyspecjalizowane usługi medyczne, realizowane w formie konsultacji lekarza specjalisty, który na co dzień przyjmuje pacjentów w dużym mieście, ale raz na dwa–trzy tygodnie przyjeżdża do miasta powiatowego, umożliwiając korzystanie z jego usług członkom lokalnej społeczności. Szczególnym aspektem tej roli jest także fakt, iż chociaż w odleglejszych aglomeracjach i metropoliach można pozyskać wszystkie produkty, to jednak podmioty organizujące taką dostępność legitymują się często globalnymi sztyldami i takimi cechami działalności, całkowicie pozbawionymi umiejscowionych odniesień. W skali miasta powiatowego natomiast różne jednostki wpisujące się w funkcje pośredniczące są rozpoznawane i lepiej dostosowane do lokalnych warunków. Dotyczy to zarówno marki, np. firmy handlowej czy usługowej, jak i kontekstu funkcjonowania wyrażanego poprzez warunki działalności (czas, miejsce) czy środki promocji (sponsorowanie lokalnych imprez). Oferta zlokalizowana w miastach powiatowych zajmuje szczególne miejsce w ogólnie rozumianej podaży, stanowiąc tym samym o szansach rozwoju mniejszych jednostek, zagrożonych utratą firm czy mieszkańców, którzy bez niej nie będą mieli lokalnych możliwości zaspokojenia potrzeb. Oddziałuje również na pojawianie się nowych potrzeb, pomagających nadążać za krajowymi czy globalnymi zmianami cywilizacyjnymi. Przyczynia się to do zmniejszania dysproporcji w rozwoju

⁴ Z wykorzystaniem badań i wniosków wynikających z projektu badawczego pt. „Gospodarowanie zasobami przestrzennymi miast w świecie ponowoczesnym na przykładzie miast powiatowych województwa śląskiego” (projekt MN i SW realizowany w latach 2010–2012, nr NN 114 115739) (*Gospodarowanie przestrzennymi...* 2012, s. 100–174).

lokalnym i regionalnym, które stanowią istotny problem społeczny i polityczny. Kontekst istnienia cech prowincji pozostaje, ale dzięki pośrednictwu miast powiatowych zmniejsza się jego pejoratywny wydźwięk.

Pośrednictwo w wymianie przebiega nieco inaczej w relacjach z obszarami wiejskimi, na których z definicji nieobecnych jest wiele działalności. Specyfika społecznego podziału pracy zakłada odrębność rolniczych specjalizacji, a realizujący je wytwórcy zgłaszają szczególnego rodzaju potrzeby. Jednocześnie jednak są mieszkańcami gmin wiejskich i chociaż zawodem i miejscem pracy różnią się od mieszkańców miast, to stylem życia współcześnie coraz mniej. Zainteresowani są pozyskiwaniem wielu tych samych dóbr i usług. Miasta powiatowe mogą je dostarczyć, ale i stanowić rynek dla części wytwarzanych produktów, głównie żywnościowych. Rozwój obszarów wiejskich może być tym samym inspirowany powiatowymi działalnościami oferującymi dostępność do różnych dóbr i usług, ale i szansą na pozyskanie środków za produkty rolnicze sprzedawane w mieście powiatowym, a niezbędne do zakupu oferty nierolniczej.

Agregowanie potrzeb mieszkańców powiatu, mogące stanowić drugą z ról miasta powiatowego w pobudzaniu rozwoju mniejszych jednostek terytorialnych, polega na określaniu specyficznych cech lokalnego popytu. Nabywcy przybywający z wszystkich miejscowości powiatu, aby korzystać z funkcji miasta centralnego, zgłaszają konieczność wytworzenia lub dostarczenia im pożądaných dóbr czy usług, sugerując także ich ilość i cechy. Zarówno prywatne placówki handlowe czy usługowe, jak i jednostki zajmujące się dostarczaniem dóbr publicznych rozpoznają potrzeby powiatu przede wszystkim poprzez zachowania klientów oferty miasta powiatowego. Na jego terenie bowiem istnieją najważniejsze instytucje wyrażające specyfikę lokalnego zapotrzebowania i identyfikujące sposoby jego zgłaszania. Pierwszą z nich jest Rada Powiatu, skupiająca przedstawicieli wszystkich jednostek powiatu, którzy znają potrzeby mieszkańców swoich gmin i podejmują decyzje umożliwiające organizację procesów ich zaspokajania. Inne podmioty to m.in. lokalna prasa, instytucje kulturalne, sportowe, edukacyjne (w tym szkoły średnie), zrzeszenia jednostek gospodarczych. Działalność każdego z nich stanowi formę wyrażania i zaspokajania potrzeb mieszkańców powiatu, a gromadzenie danych o ich szczegółowych cechach umożliwia przygotowanie oczekiwanego zbioru dóbr i usług oraz środków promocji. Znajomość cech popytu i uświadamianie braków w ofercie dostępnej na obszarze miasta powiatowego to informacje, które mogą oddziaływać na wzrost liczby i zakresu działalności podmiotów oraz powstawanie nowych funkcji w mniejszych jednostkach terytorialnych, również znajdujących klientów na rynku w mieście powiatowym.

Następna z ról to stanowienie lokalnego miejsca koncentracji dóbr i usług, co może się przyczynić do pozyskania lepszej znajomości cech podaży produktów lokalnych. Rynek miasta powiatowego jest miejscem, gdzie można kupić produkty wytworzone czy dostarczone na jego obszar oraz skorzystać z dóbr publicznych udostępnianych nie tylko w celu rozwoju miasta powiatowego, ale i całego powiatu. Tam gromadzone są rezultaty wszystkich najważniejszych pozarolniczych funkcji lokalnych, co umożliwia dokonywanie ocen ich atrakcyjności. Dla rozwoju mniejszych

jednostek terytorialnych oznacza to istnienie szansy na porównanie i (w konsekwencji pozyskanej wiedzy) udoskonalanie własnych działalności, umożliwiające skuteczną konkurencję, również ponadlokalną. Jeśli produkt znajduje zainteresowanie na rynku powiatowym, nie oznacza to automatycznie, iż osiągnie sukces w regionie i kraju, ale w takiej skali może nastąpić jego pierwsza konfrontacja z zapotrzebowaniem nabywców i zmniejszenie ryzyka ewentualnej porażki ekonomicznej. Cechy rynku małego miasta, a w oczywisty sposób obszarów wiejskich, zbyt mocno zdeterminowane są jednak specyfiką miejscowego popytu. Jeśli ambicje wytwórców sięgają dalej, to na rynku miasta powiatowego produkt musi się sprzedać co najmniej dobrze (w rozumieniu wysokości uzyskanego zysku). Na nim bowiem producent zwykle może liczyć na znajomość marki, docenienie tradycji, akceptację technologii czy cech pracowników. Poza powiatem jest już zbyt daleko (głównie mentalnie) na wykorzystanie zalet elementów identyfikacji terytorialnej⁵. Dla firm działających w mniejszych jednostkach terytorialnych i wytwarzających podobne produkty lub uzupełniających swoje działalności istnienie miejsca koncentracji może również być okazją dla docenienia zalet tworzenia klastrów, związków, porozumień gospodarczych itp., mających na celu wzmacnianie lokalnej marki i tym samym szans na osiągnięcie sukcesu ekonomicznego ich członków. Impulsy rozwojowe generowane przez skalę rynku miasta powiatowego mogą się do tego skutecznie przyczyniać, uświadamiając zainteresowanym potrzebę jednoczenia się jako właściwą reakcję na ponadlokalną konkurencję.

Prezentowanie dóbr i usług jest jeszcze jedną z ról miasta powiatowego w inspirowaniu rozwoju mniejszych jednostek terytorialnych. Odbywać się może zarówno poprzez codzienne zajęcia różnych instytucji powiatowych, jak i przy okazji lokalnych wydarzeń czy imprez miejskich. Działania tego rodzaju polegają na tworzeniu szans ekspozycji produktów dla wytwórców zlokalizowanych w mniejszych jednostkach terytorialnych. Dzięki możliwościom dokonania prezentacji wyrobów czy usług, firmy mogą pozyskiwać nowych nabywców produktów, a tym samym przyczyniać się do utrzymania rynku pracy oraz bogacenia właścicieli i pracowników mieszkających w małych miastach lub na obszarach wiejskich. Współczesne formy zorganizowanej działalności promocyjnej są różnorodne, ale skorzystanie z większości z nich wymaga zaangażowania znacznych środków (np. w przygotowanie profesjonalnych reklam, wynajęcie billboardów, zamieszczanie ogłoszeń w prasie itp.). Przestrzeń miasta powiatowego dla marketingowego użytkowania jest tańsza niż przestrzeń w dużych miastach i chociaż zapewnia kontakt z mniejszą liczbą potencjalnych klientów, to prezentowanie w niej rezultatów rozwoju mniejszych jednostek terytorialnych, zarówno poprzez ekspozycję ofert firm, jak i aktywności czy osiągnięć mieszkańców, jest w wielu przypadkach dokładnie na miarę potrzeb i możliwości wystawców.

⁵ Taka sytuacja nie dotyczy jednak produktów przeznaczonych dla wyspecjalizowanych odbiorców, w tym np. segmentu nabywców posiadających określone wykształcenie czy indywidualne potrzeby. Rynek powiatowy nie będzie dobrym testem sukcesu wytwarzających je działalności, gdyż może na nim być zbyt małe zainteresowanie szczególnym produktem.

Szczególne jest znaczenie miasta powiatowego w pobudzaniu rozwoju mniejszych jednostek terytorialnych realizowane poprzez pośredniczenie w przenikaniu informacji na szczebel sublokalny. Jego użytkownicy, przekazując nowe idee czy wzorce zachowań, umożliwiają wszystkim obecnym w przestrzeni powiatu bliższy kontakt z ponadlokalnymi, często wielkomiejskimi trendami, mogącymi stanowić czynniki inspirujące rozwój, również mniejszych jednostek. Dotyczy to zarówno treści, jak i formy przekazów, które trafiają za ich pośrednictwem do realiów miasta powiatowego. Tam są oceniane oraz w pewnym stopniu klasyfikowane, głównie według kryteriów dopasowania do uznanych za lokalnie właściwe wartości i norm społecznych. W takich miastach podejmuje się niektóre decyzje dotyczące szans akceptacji wielkomiejskich trendów, idei, poglądów, opinii itp., najczęściej poprzez organizowanie okazji zapoznawania się z nimi, w tym najczęściej prezentacji, imprez kulturalnych i wystaw gospodarczych. Rezultatem mogą być zmiany, zarówno pozytywne – rozwojowe, jak i negatywne – skutkujące niepożądanymi zachowaniami. Część z nich wydaje się nieunikniona i pośredniczenie miasta powiatowego tylko przyspiesza docieranie informacji i wzorców, ale podtrzymywanie w nim elementów lokalnej tożsamości może utrudnić przenikanie pewnych treści i opóźnić ich docieranie do mniejszych jednostek terytorialnych. Tradycyjny konserwatyzm postaw na obszarach wiejskich w czasach mass mediów i Internetu wydaje się zanikać, ale siła oddziaływania lokalnych społeczności ciągle jest istotnym czynnikiem hierarchizacji zachowań użytkowników takich miejsc.

Rezultaty oddziaływania na rozwój mniejszych jednostek terytorialnych

Przekształcenia rozwojowe mniejszych jednostek terytorialnych inspirowane oddziaływaniami cech miasta powiatowego można syntetycznie ująć poprzez wyróżnienie zbioru czynników rozwoju generowanych przez takie miasta (tabela 1). Ich zaistnienie nie oznacza automatycznie pojawienia się pozytywnych zmian w małych miastach czy na obszarach wiejskich. Są one jedynie zbiorem szans, które można wykorzystać.

Większość z nich nie stanowi oddziaływań motorycznych, w rozumieniu siły sprawczej szczególnie znaczącej dla rozwoju mniejszych jednostek terytorialnych. Obecnie do takich szans zalicza się przede wszystkim impulsy generowane przez dostępność do środków unijnych, umożliwiających sfinansowanie wielu potrzebnych inwestycji. Oddziaływanie miast powiatowych jest bardziej subtelne, za to lepiej dopasowane i trwałe. Jego główną zaletą jest długookresowość, a zasady pozyskiwania zewnętrznych źródeł finansowania zmieniają się co kilka lat. Stawianie na realia powiatowe mieści się w konwencji orientacji na rozwój endogeniczny, którego specyfiką jest opieranie się na lokalnych zasobach. Stanowi wyraz myślenia o integracji podmiotów rozwoju według ich identyfikacji terytorialnej i stopnia zakorzenienia w lokalnych realiach, głównie społecznych i ekonomicznych, z uwzględnieniem trwałości wzajemnych relacji.

Użyteczność czynników generowanych przez miasta powiatowe dla rozwoju mniejszych jednostek terytorialnych polegać może na wywoływaniu przedstawionych

Tabela 1

Rozwój mniejszych jednostek terytorialnych jako rezultat istnienia oddziaływań miast powiatowych

Rodzaje oddziaływań	Czynniki rozwoju	Możliwe zmiany
Pośredniczenie w wymianie	– istnienie rynku dla dóbr i usług	– zakorzenianie się mieszkańców i firm – nowe potrzeby, związane z pojawieniem się dostępności do dóbr i usług je zaspokajających w mieście powiatowym
Agregowanie potrzeb mieszkańców powiatu	– znajomość cech popytu, w tym wielkości zapotrzebowania na konkretne dobra i usługi – uświadamianie braków w ofercie dostępnej na obszarze miasta powiatowego	– nowe działalności znajdujące klientów na rynku w mieście powiatowym – wzrost liczby i zakresu działalności podmiotów zajmujących się dostarczaniem pożądaných produktów
Stanowienie lokalnego miejsca koncentracji dóbr i usług	– znajomość cech podaży produktów lokalnych	– udoskonalanie działalności umożliwiającej skuteczną konkurencję – tworzenie klastrów, związków, porozumień gospodarczych itp. mających na celu wzmocnienie lokalnej marki
Prezentowanie dóbr i usług	– szansa na ekspozycję i sprzedaż produktów na całym rynku lokalnym	– pozyskiwanie nowych nabywców produktów wytwarzanych przez użytkowników mniejszych jednostek
Pośredniczenie w przenikaniu informacji	– dostęp do wiedzy, technologii, nowych idei – ograniczanie dopływu informacji i tym samym skutków niepożądanych zachowań	– nowe działalności dobrze wpisujące się w zmieniające się realia społeczne, gospodarcze, ekologiczne itp. – zmniejszanie ryzyka nietrafności decyzji podmiotów działających na obszarze mniejszych jednostek terytorialnych

Źródło: opracowanie własne.

rodzajów zmian lub stwarzaniu szczególnie dobrych warunków do ich zaistnienia. Ich generalnym celem jest poprawa jakości życia i warunków podejmowania różnych działalności na takich obszarach. Od zachowania głównych podmiotów rozwoju lokalnego zależy jednak praktyczne wykorzystanie tego rodzaju inspiracji. Władze i lokalni liderzy rozwoju w mniejszych jednostkach nie zawsze potrafią dostrzec sprzyjające okoliczności. Łatwiej im wdrażać znane procedury zarządzania, niż zadawać sobie trud monitorowania przekształceń dotyczących całego powiatu (a nawet jeszcze większych obszarów) czy śledzić słabe sygnały rynkowe. Sukces rozwoju mniejszej jednostki terytorialnej jest jednak często w dużym stopniu uwarunkowany zmianami ponadlokalnymi. W zasadzie oprócz funkcji rolniczych⁶ inne działalności wymagają pozyskania klienta na konkurencyjnym rynku i radzenia sobie w turbulentnym otoczeniu, głównie miejskich działalności. Opłaca się więc w procesie kreowania kierunków strategiczne-

⁶ Tych, które w klasycznym ujęciu zorientowane są na wytwarzanie produktów żywnościowych zaspokajających zawsze występujące potrzeby biologiczne.

go rozwoju małych miast i obszarów wiejskich zwracać uwagę przynajmniej na realia najbliższego znaczącego miasta – stolicy powiatu.

Przykłady inicjatyw rozwojowych podejmowanych w miastach powiatowych województwa śląskiego

Poniżej przedstawiono wybrane wyniki badania ankietowego przeprowadzonego w 2010 r. wśród mieszkańców miast powiatowych województwa śląskiego (siedzib władz powiatów ziemskich) oraz wywiadów przeprowadzonych z władzami tych miast⁷. Prezentują one wybrane działania miejskie, z których jednak tylko część można uznać za oddziałujące na procesy rozwojowe w mniejszych jednostkach terytorialnych. Propozycje ujęcia wyników w podziale na ważne dla wewnętrznych realiów miast powiatowych oraz oddziałujące na cechy rozwoju mniejszych jednostek terytorialnych przedstawia tabela 2.

Tabela 2

Wybrane wyniki badania ankietowego oraz wywiadów przeprowadzonych z władzami miast powiatowych województwa śląskiego mogące oddziaływać na cechy rozwoju mniejszych jednostek terytorialnych

Pytanie z badań i suma wszystkich odpowiedzi	Wybrane rodzaje odpowiedzi	
	O znaczeniu miejskim	Mogące oddziaływać na cechy rozwoju mniejszych jednostek terytorialnych
Jakie nowe inwestycje powstały w Twoim mieście w ostatnim dziesięcioleciu? ($\Sigma = 4408$)	582 – obiekt gastronomiczny 486 – obiekty infrastruktury 451 – ulica 437 – parki, skwery 305 – plac miejski	867 – centrum handlowe 712 – obiekt sportowo-rekreacyjny 216 – obiekt kulturalny 193 – biurowiec 113 – zakład przemysłowy
Jaki obiekt jest potrzebny w Twoim mieście? ($\Sigma = 3393$)	836 – parkingi 552 – parki, skwery, rabatki 272 – plac miejski	501 – obiekt kulturalny 363 – obiekt sportowo-rekreacyjny 354 – centrum handlowe
Co się zmieniło na lepsze? (13 miast powiatowych – możliwość wyboru kilku odpowiedzi)	infrastruktura techniczna (bez drogowej) – 5 gospodarka przestrzenna – 4 stan środowiska przyrodniczego – 1	infrastruktura drogowa – 3 rynek pracy – 1 usługi i handel – 1
Jakie flagowe inwestycje przeprowadzono w mieście w ciągu ostatnich piętnastu lat? (13 miast powiatowych – możliwość wyboru kilku odpowiedzi)	infrastruktura wodno-ściekowa – 10 obiekty i przestrzeń publiczna w centrum miasta – 7 obiekty socjalne/społeczne – 5	obiekty sportowo-rekreacyjne – 6 infrastruktura drogowa – 5 obiekty kulturotwórcze – 5

⁷ Jest to fragment badań przeprowadzonych w ramach realizacji wspomnianego projektu badawczego pt. „Gospodarowanie zasobami przestrzennymi miast w świecie ponowoczesnym...”.

Tabela 2 cd.

Pytanie z badań i suma wszystkich odpowiedzi	Wybrane rodzaje odpowiedzi	
	O znaczeniu miejskim	Mogące oddziaływać na cechy rozwoju mniejszych jednostek terytorialnych
Jakie inwestycje miejskie są obecnie realizowane? (13 miast powiatowych – możliwość wyboru kilku odpowiedzi)	infrastruktura wodno-ściekowa – 7 infrastruktura techniczna (bez drogowej) – 5 obiekty i przestrzeń publiczna w centrum miasta – 4 obiekty socjalne/społeczne – 2	infrastruktura drogowa – 7 obiekty sportowo-rekreacyjne – 5 obiekty kulturotwórcze – 1

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego i wywiadów zamieszczonych w pracy: *Gospodarowanie przestrzennymi...* 2012.

Z przeprowadzonych badań wynika, iż miasta powiatowe koncentrują swoje aktywności na rozwoju funkcji służących ich mieszkańcom, ale tylko mniejszą część z nich uznać można za jednocześnie inspirujące pozytywne zmiany w mniejszych jednostkach terytorialnych (i to pod warunkiem przyjęcia założenia dotyczącego przynajmniej w części ponadlokalnego zasięgu danej działalności). Na pytanie dotyczące obiektów potrzebnych w mieście na pierwszym miejscu w rankingu możliwych odpowiedzi (25%) znajduje się informacja „parkingi”, z dużym prawdopodobieństwem ich przeznaczenia dla mieszkańców. Odpowiedź: „centrum handlowe”, które w części przeznaczone być może dla mieszkańców pozamiejskich, wybrało tylko 10% respondentów (choć należy uwzględnić sytuację, iż w badanym mieście są już obiekty handlu wielkopowierzchniowego). Również wśród odpowiedzi na pytanie dotyczące flagowych inwestycji miejskich 77% władz badanych miast wskazało odpowiedź „infrastruktura wodno-ściekowa”, której użytkownikami są tylko użytkownicy miasta, zaś odpowiedź „obiekty kulturotwórcze” w części tylko mogące służyć ponadlokalnej społeczności – 38%.

Podsumowanie

Miasta powiatowe są szczególnymi jednostkami terytorialnymi, bowiem na ich aktualną pozycję w systemie osadniczym oddziałuje nie tylko fakt, iż konsolidują społeczności lokalne, ale i to, że swoją ofertą stanowią konieczne uzupełnienie propozycji rynkowych i nierynkowych dużych miast i metropolii. Poprzez generowanie różnych czynników mogą wpływać na procesy rozwojowe zachodzące w mniejszych jednostkach terytorialnych. Rodzaje oddziaływań mają charakter inspiracji, które nie są narzucane, a ich wykorzystanie wymaga wysiłku ze strony władz i liderów rozwoju małych miast czy gmin wiejskich. Znaczenie takich impulsów rozwojowych jest jednak w wielu przypadkach dla nich znacznie bezpieczniejsze niż czynniki zewnętrzne generowane

przez wielkie miasta czy koniunkturalne politycznie oddziaływania kontynentalnych lub globalnych instytucji.

Bibliografia

- Czornik M., 2008, *Miasto – ekonomiczne aspekty funkcjonowania*, AE, Katowice, s. 28–29.
- Czornik M., 2012a, *Konsumpcja miejska. Ekonomiczne refleksje nad ewoluowaniem funkcji miejskich*, Uniwersytet Ekonomiczny, Katowice, s. 57.
- Czornik M., 2012b, *Miasta powiatowe województwa śląskiego jako miejsca absorbowania idei świata ponowoczesnego*, [w:] *Gospodarowanie przestrzennymi zasobami miasta w świecie ponowoczesnym*, red. M. Czornik, Uniwersytet Ekonomiczny, Katowice, s. 108–174.
- Czornik M., 2012c, *Rola miasta powiatowego w przenikaniu idei społeczno-kulturowych*, [w:] *Gospodarowanie przestrzennymi zasobami miasta w świecie ponowoczesnym*, red. M. Czornik, Uniwersytet Ekonomiczny, Katowice, s. 100–107.
- Heffner K., 2008, *Strategie rozwoju regionalnego i lokalnego*, [w:] *Gospodarka regionalna i lokalna*, red. Z. Strzelecki, Wydaw. Naukowe PWN, Warszawa.
- Janik M., 2012, *Miasto powiatowe jako miejsce życia*, [w:] *Gospodarowanie przestrzennymi zasobami miasta w świecie ponowoczesnym*, red. M. Czornik, Uniwersytet Ekonomiczny, Katowice, s. 95–100.
- Słownik języka polskiego*, 1994, Wydaw. Naukowe PWN, Warszawa.

ZNACZENIE MIAST POWIATOWYCH W POBUDZANIU ROZWOJU MNIJSZYCH JEDNOSTEK TERYTORIALNYCH

ABSTRAKT: Miasta powiatowe są szczególnymi podmiotami w polskiej rzeczywistości lokalnej. Ich znaczenie wynika z posiadania dużych możliwości inspirowania pozytywnych zmian, jakie dotyczyć mogą małych miast i gmin wiejskich. Pod wieloma względami są najważniejszymi pośrednikami w relacjach pomiędzy nimi a innymi podmiotami samorządowymi, przybliżając nowoczesne trendy czy łagodząc skutki docierania na prowincję zjawisk globalnych. Celem artykułu jest uwypuklenie roli miast powiatowych, w tym wskazanie na ich konkretne funkcje, jakie w czasach podnoszenia świadomości zalet istnienia wspólnot lokalnych i budowania marek miejscowych produktów mogą oferować mniejszym jednostkom terytorialnym.

SŁOWA KLUCZOWE: miasto powiatowe, rozwój lokalny